

*Raluca Nicoleta SPIRIDON**

RADIOGRAFIERA REZISTENȚEI INTERIOARE SAU LUCIAN BLAGA ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII (1953-1961)

A RADIOGRAPHY OF INTERNAL RESISTANCE OR LUCIAN BLAGA IN THE
ATTENTION OF THE SECURITATE (1953-1961)

Abstract: Lucian Blaga remains in the history of Romanian literature as one of the few examples of cultural resistance and as a person who witnessed almost all known forms of professional and cultural exclusion. He helplessly witnessed the establishment of censorship which, on the one hand, made it impossible for an Anthology of his poetry to be published by the Viennese publisher Ervin Müller and, on the other hand, withdrew from circulation several of his literary and philosophical works. Removed from his university position and eliminated from the Romanian Academy, but given the position of director of the Cluj Branch of the Academy Library, Blaga continued to fuel the suspicions of the communist regime due to his influence among Romania's youth. His surveillance through the Securitate left behind documents containing unprecedented details about this last part of Blaga's life, which did not remain untouched by political pressures.

Keywords: example of cultural resistance, censorship, professional exclusion, influence on young people, Securitate, political pressures.

*

1. Lucian Blaga - un destin literar întrerupt de instaurarea comunismului

Intenția editurii vieneze Ervin Müller de a publica o antologie din lirica poetului, filozofului și deopotrivă dramaturgului Lucian Blaga, la sfârșitul anului

* Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București;
spiridonraluca33@gmail.com.

1946, a generat interesul reprezentanților regimului comunist pe cale de a se instaura, pentru viața și opera acestuia. Episoade privind impulsurile de îndepărtare a acestuia din cadrul profesional și cultural încep să se deruleze imediat după 23 august 1944 și, fără să excludem în reconstituirea noastră, ordonarea lor evenimentială, acestea trebuie privite nu doar din punct de vedere strict cronologic, cât pentru o personalitate atât de complexă, ele indică direcțiile deschise de comuniști în confiscarea spațiului cultural.

Instrumentarea antifascismului într-un mod mai mult decât extensiv, îl nominaliza pe Lucian Blaga, la 29 octombrie 1944, în rândul scriitorilor epurabili, reliefându-se calitatea sa de fost subsecretar de stat la externe în Cabinetul Goga-Cuza, nicidecum conținutul operei sale, alături de G. Axinteanu, Ion Barbu, Virgil Carianopol, Radu Dragnea, Victor Ion Popa, Al. I. Teodoreanu și mulți alții¹.

Critica *Curentelor și tendințelor în filozofia românească* în cadrul Conferinței ținute de Lucrețiu Pătrășcanu la Fundația „Carol I” în data de 18 ianuarie 1945 prevestea, de asemenea, evacuarea operelor filozofice indezirabile paradigmei comuniste din viitorul cadru cultural. În respectiva conferință, valoarea filozofică a Istoriei Logicii și Metafizicii, editate după dispariția lui Nae Ionescu, era negată cu facilitate invocându-se valoarea sa îndoielnică, Lucian Blaga era caracterizat drept „un mistic, cu vag parfum medieval, eclectic și agnostic în ceea ce privește teoria cunoașterii” iar lui P.P. Negulescu nu i se iertau rezultatele limitate și neputința de a combate misticismul. De asemenea, periculoasă era și opera lui Constantin Rădulescu-Motru deoarece „elementul idealist este determinat nu numai prin directa filiație cu Kant, cât și prin întreaga concepție a personalismului energetic, în consecință elementul scientist din filozofia acestuia nu reușește să evite ajungerea la o formă mascată de mistică și la un fideism pronunțat”. Privilegiată, era doar lucrarea „Le moi et le monde” de Ionel Gherea².

Pe de altă parte, au existat, înainte de 23 august 1944, organizații înființate în condiții de ilegalitate, aflate sub influența comuniștilor, menite să atragă unele categorii sociale și vocaționale mai puțin accesibile acestora. O astfel de organizație a fost Uniunea Patrioților³ care în urma congresului său general din 10-12 ianuarie 1946 s-a transformat în Partidul Național Popular.

¹ „Scânteia”, An I, nr. 39 din 29 octombrie 1944, p. 2.

² Idem, An II, nr. 115 din 21 ianuarie 1945, p. 2.

³ Constituită în anul 1942 ca organizație de masă, după 23 august 1944 s-a aliniat directivelor primite de la comuniști. Un moment important în evoluția acestei formațiuni l-a reprezentat transformarea în Partid Național Popular în urma unui Congres General desfășurat între 10-12 ianuarie 1946 ceea ce i-a permis alăturarea la Blocul Partidelor Democratice și participarea pe listele electorale ale acestuia. Dintre membri marcanți ai partidului pot fi amintiți: Andrei Oțetea, Mihai Levente, Gheorghe Vlădescu Răcoasa, Dumitru Bagdasar. Președinte al partidului a fost ales Mitiță Constantinescu (12 ianuarie 1946) iar după

În noiembrie 1945, Barbu Zevedei⁴ îi propunea lui Lucian Blaga să adere la formațiunea politică care se prefigura, prezentată ca *partid independent și autonom al micilor burghezi, salvator al existențelor creatoare*. În ultima zi a Congresului General al Uniunii Patrioților, transformată în Partidul Național Popular este ales ca președinte al noii formațiuni Mitiță Constantinescu (1946-1947) și anunțată public, de către Barbu Zevedei, numirea lui Lucian Blaga drept vicepreședinte⁵. Pentru a nu da curs acestei înregimentări politice, Lucian Blaga se va refugia, într-adevăr⁶, în Clinica de Semiologie Medicală condusă de prof. dr. Ion Goia, unde potrivit reperelor biografice reconstituite de Minodora-Maria Cioban Someșanu „rămâne internat până la 22 ianuarie și i se acordă concediu medical până la 20 aprilie 1946.

dispariția acestuia la 4 noiembrie 1947, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa – a asigurat conducerea interimară până la 28 noiembrie 1948. În urma ultimei Conferințe a Partidului Național Popular este ales Petre Constantinescu Iași, în fapt delegat de comuniști cu îndeplinirea formalităților de autodizolvare a partidului survenită, de altfel, în 19 februarie 1949. Organul de presă al partidului a fost ziarul „Națiunea”, redactor șef, George Călinescu (Gheorghe Onișoru, *Uniunea Patrioților în coord. Dan Cătănuș, România 1945-1989 Enciclopedia Regimului Comunist Instituții de partid, de stat, obștești și cooperatiste* București, Academia Română, 2012, pp. 643-646).

⁴ Barbu Zevedei – secretar de redacție al revistei „Saeculum” înființată de Lucian Blaga în 1943, asistent al lui Lucian Blaga, arestat în septembrie 1943 împreună cu universitarii David Prodan, Al. Roșca, Victor Iancu, în urma colaborării sale cu un membru al Partidului Comunist. Lucian Blaga a fost martor al apărării în procesul desfășurat la Sibiu în 1943. Conform unei alte surse „în urma intervenției lui Lucian Blaga pe lângă Veturia Goga, în locul pedepsei cu moartea, Barbu Zevedei a fost condamnat la opt ani închisoare și excluderea din învățământ” (Minodora Maria Cioban Someșan, *Epurări la Universitatea Clujeană 1944-1958*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2010, p. 143). După 23 august 1944 a fost eliberat în conformitate cu dispozițiile decretului de amnistie nr. 1.622 din 24 august 1944 și reprimat în postul de asistent la catedra de Filosofia Culturii, în baza raportului nr. 247 al Facultății de Litere și Filozofie din Cluj-Sibiu și în temeiul Deciziei nr. 148.576 a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor (Monitorul Oficial nr. 246 din 26 octombrie 1944, p. 6833). De asemenea a ocupat mai multe funcții: membru în Comisia de Armistițiu, secretar general în Ministerul Minorităților Naționale și director la Direcția Presei în Ministerul de Externe. La 12 ianuarie 1946 a participat la Congresul General al Uniunii Patrioților care a decis transformarea acestei formațiuni politice în Partidul Național Popular.

⁵ „Dreptatea Nouă”, nr. 172 din 14 ianuarie 1946.

⁶ Ioan Opreș pune sub semnul întrebării în capitolul consacrat lui Lucian Blaga din volumul „Cercuri Culturale Disidente”, veridicitatea unei asemenea informații: „prestigiul numelui și al operei i-au adus lui Blaga numeroase neplăceri, inconveniente, dușmăni. Unii dintre foștii săi studenți, Deneș Istvan a declarat, la 12 decembrie 1958, Securității că, între 10 martie 1945 și 1946, Blaga nedorind să se implice politic, ar fi stat internat la Clinica de Psihiatrie, aproape un an, deoarece Barbu Zevedei l-a anunțat că fusese numit vicepreședinte al Partidului Național Popular. Faima de care s-a bucurat a făcut să i se atribuie intenții fanteziste (Ioan Opreș, *Cercuri Culturale Disidente*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 130).

În februarie 1946, Lucian Blaga îi înmânase lui Barbu Zevedei cererea prin care solicita demisia din C.C. al P.N.P. Îi declara totodată adevăratul motiv: «nu pot asimila conștiinței mele cele petrecute»⁷. Lucian Blaga nu a fost un veleitar politic, funcția de subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe în perioada guvernării Goga-Cuza a fost mai degrabă una conjuncturală. Profilul său îl contraindica pentru înregimentări ideologice. Părăsise asociația Astra în 1942, deoarece în statutele acesteia se introduseseră discriminări etnice, sau, așa cum am precizat a eluda intrarea în Partidul Național Popular. Singura sensibilitate constantă a fost cea națională. Împotriva cedării Ardealului de Nord au loc importante manifestații în mai multe orașe din țară. În data de 31 august 1940, Lucian Blaga era ales în „Comitetul Național Ardelean pentru organizarea rezistenței Ardealului”, înființat la Cluj, alături de Iuliu Maniu, Onisifor Ghibu, protopopul ortodox Nicolae Vasii, Emil Hațieganu, Ionel Pop, Alexandru Borza, Ion Lupaș, Victor Jinga⁸.

Pe de altă parte, accederea la o catedră universitară a reprezentat pentru Lucian Blaga, atingerea unui deziderat profesional esențial, ceea ce a făcut ca după vicisitudinile întâmpinate între 1924-1938, îndepărtarea sa din învățământul universitar în 1948 să fie resimțită mult mai dureros.

Lucian Blaga s-a născut pe 9 mai 1895 la Lancrăm, a început studiile primare în satul natal (1901) apoi la Școala germană din Sebeș (1902-1905). A urmat Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1905-1914). În 1914 își ia bacalaureatul și, pentru a nu fi încorporat în armata austro-ungară, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, se înscrie la Seminarul Teologic din Sibiu (1914-1917). Urmează Facultatea de Filozofie din Viena unde în 1920 își ia doctoratul cu teza *Kultur und Erkenntnis* (tradusă în limba română cu titlul - *Cultură și cunoștință*, 1922). În privința intrării în învățământul universitar, Lucian Blaga a avut unul dintre cele mai sinuoase trasee, fapt ce derivă, așa cum a ilustrat istoricul Lucian Nastasă, din organizarea societății românești ca societate guvernată de legături sociale, politice ori matrimoniale, nicidecum de un model impersonal, bazat pe articole de lege⁹.

Conform aceluiași istoric clujean – posibilitatea accederii la catedra universitară de estetică literară i-a fost umbrată, fie datorită amânării abilitării în învățământul universitar odată cu susținerea examenului de docență, pe lângă catedra de estetică, în 1924, de către o comisie profesorală dominată într-un chip nefast de Gheorghe Bogdan Duică, Florian Ștefănescu-Goangă și Mihail Dragomirescu, fie prin recurgerea la procedura încredințării catedrei spre suplinire

⁷ Minodora-Maria Cioban Someșan, *op. cit.*, p. 144.

⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 938359, vol. 25, f. 15.

⁹ vezi pe larg Lucian Nastasă, *Intelectualii și promovarea socială în România sec. XIX-XX*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, p. 129.

altor profesori, deja titulari de catedre¹⁰. Fără a renunța la încercările ocupării unei catedre universitare, mai ales, după depunerea jurământului de către guvernul prezidat de Iuliu Maniu la 10 noiembrie 1928 și câștigarea alegerilor de către național-țărăniști, formațiune de care erau apropiate rudele din partea soției, Lucian Blaga intră în diplomatie. Din 1926 până în 1937 a fost atașat de presă și consilier pe lângă legațiile din Varșovia (1926), Praga (1927), Berna (1928-1932), Viena (1932-1937), Berna (1937-1938), subsecretar de stat la Ministerul de Externe (20 decembrie 1937-11 martie 1938) și ministru plenipotențiar al României la Lisabona (1938-1939). Singurul său sprijin profesional, în parcursul solitar de promovare în mediul universitar, a venit din partea lui Sextil Pușcariu.

Episod esențial în consacrarea operei sale – alegerea sa ca membru activ al Academiei Române la 28 mai 1936 într-o atmosferă a cărei schimbare de accent este determinată de promovarea tendințelor moderne în literatură, chiar de către Regele Carol al-II-lea - a transformat în sfârșit speranța intrării în învățământul universitar într-o certitudine. În final, „D.D. Roșca întocmește un *Memoriu* pentru înființarea la Cluj a unei catedre de «Filozofia Culturii», validat de Consiliul Facultății la 19 ianuarie 1938 și de către Consiliul de Miniștri la 27 ianuarie 1938 iar prin modificarea *Legii pentru organizarea învățământului superior*, Lucian Blaga era chemat să ocupe această catedră în baza calității de membru activ al Academiei Române”¹¹.

2. Restrângerea spațiului editorial. Un episod de cenzură preventivă – imposibila apariție Antologiei de Poezie – Lucian Blaga la Editura Ervin Müller

Lucian Blaga a debutat în 1910 cu poezia *Noapte*, publicată de revista „Românul”, în aceeași revistă văzând lumina tiparului și studiul *Intuiția în filosofia lui Bergson* (1914). Fără a stăruia asupra analizei operei sale, lucru care aparține sferei de activitate a criticilor și istoricilor literari vom reconstitui în linii mari parcursul afirmării acesteia, elocvent pentru înțelegerea momentelor de excludere și defăimare publică intervenite după 1944.

Opera poetică a lui Lucian Blaga cuprindea până în 1943 volumele: *Poemele luminii* (1919), *Pașii profetului* (1921), *În marea trecere* (1924), *Laudă somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933), *La curțile dorului* (1938), *Nebănuitele trepte* (1943). La propunerea lui Sextil Pușcariu, volumul de debut *Poemele Luminii* (1919) și culegerea de cugetări intitulată *Pietre pentru templul meu*, publicată în

¹⁰ *Ibidem*, pp. 134-136.

¹¹ *Ibidem*, p. 147.

aceiași an, au fost premiate de Academia Română. De asemenea, volumul *Laudă somnului* (1929) a primit premiul Societății Scriitorilor Români.

În perioada 1944-1947 considerată de tranziție până la instituționalizarea comunismului, Lucian Blaga nu a publicat lirică literară. Pe de o parte, „editurile nu-i retipăresc nici un volum sau o culegere din poeziile apărute în anii anteriori”¹² iar de altă parte deși era pregătit un nou ciclu de poezii originale¹³, într-un mod neexplicabil, poetul nu l-a predat la nici o editură¹⁴.

Am lega acest fenomen nu doar de radicalizarea cenzurii dar și de efectele indirecte ale amplificării acțiunilor propagandistice, odată cu reînființarea Ministerului Propagandei la 24 martie 1945¹⁵.

Imprimeriile tipografice „Dacia-Traiană”¹⁶, la care Lucian Blaga și nu numai el, își publicase ultimul ciclu de poezie, se numărau printre instituțiile tutelate de acest minister, alături de Oficiul Național pentru Turism și Oficiul Național al Cinematografiei, în consecință, principalele resurse au fost orientate spre tipărirea publicațiilor periodice și neperiodice sub egida sau cu susținerea Partidului Comunist¹⁷.

Apariția în aceeași perioadă a volumului de aforisme *Discobolul* la Editura Publicom, 1945 și mai ales a *Trilogiei valorilor*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1946 a fost posibilă, datorită efortului editorului de a obține aprobarea Comisiei pentru avize asupra autorizării apariției publicațiilor¹⁸, în primul caz,

¹² Pavel Țugui, *Amurgul Demiurgilor – Arghezi, Blaga, Călinescu (Dosare literare)*, București, Editura Floarea Darurilor, 1998, p. 104.

¹³ Dorli Blaga, Bazil Gruia, *Blaga inedit – Efigii documentare*, vol. I-II, Cluj, 1981 apud Pavel Țugui, *op. cit.* p. 104.

¹⁴ Pavel Țugui, *op. cit.*, p. 104.

¹⁵ Monitorul Oficial, nr. 69 din 24 martie 1945, pp. 2232-2234.

¹⁶ Înființată prin Decretul-Lege nr. 740 care promulga Legea 184 din 11 martie 1942, de către Statul român prin Ministerul Propagandei, Societatea Anonimă de Editură și Artă Grafică „Dacia Traiană” a fost alcătuită la acea dată din întreprinderile grafice din str. Sărindar nr. 5-9, intrate în patrimoniul Statului prin efectul Decretului-Lege nr. 853 din 28 martie 1941, tipografiile Ministerului Propagandei Naționale din Timișoara, Brașov și Cernăuți, precum și o sumă de 30.000.000 lei în numerar (Idem, nr. 60 din 11 martie 1942, pp. 1829-1 831).

¹⁷ Dintr-un articol semnat de H. Obedeau și intitulat „Uzina de ziare «Dacia Traiană» O noapte în zgomotul rotativelor. Oamenii care află cei dintâi știrile din lumea întreagă”, aflăm că „la tipografia «Dacia Traiană» se tipăreau în jurul datei de 27 mai 1945, zi și noapte, 8 cotidiene de mare tiraj. Afară de acestea tipografia scotea nenumărate ziare și reviste săptămânale. Tot aici au luat ființă 2 noi edituri: a Partidului Comunist din România și a A.R.L.U.S. – ului” (Scânteia, Anul II, nr. 233 din 27 mai 1945, p. 5).

¹⁸ După 23 august 1944, mai mult formal, atribuțiile de cenzură preventivă au fost exercitate de Cenzura Militară iar din 19 octombrie 1944 de Cenzura Centrală Militară constituită în baza Deciziei nr. 38 a Președinției Consiliului de Miniștri, pe lângă care, de altfel, a și funcționat. Odată cu noua organizare a ministerelor după formarea guvernului Petru Groza și

autonomiei editoriale de care se bucura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, în cel de-al doilea. Aproape în paralel își litografiază cursurile *Despre conștiința filosofică*, Editura Lito Schidtkraut, 1947 și *Aspecte antropologice*.

Pentru această perioadă de referință se poate invoca drept episod cenzural, respingerea publicării volumului „Noi suntem stele”¹⁹, în martie 1946, alături de imposibilitatea materializării editării *Antologiei de poezie* de către Editura Erwin Müller – octombrie 1946.

Lista de *Publicații interzise până la 1 mai 1948* nominalizează volumul filozofic *Fenomenul originar* (1925) și volumul de însemnări *Ferestre colorate* (1926) iar în broșura *Publicații nedifuzabile. Lista de circulație internă* (1949) apar volumul de eseuri *Artă și valoare* (1939), versiunea în limba română a tezei sale de doctorat în filozofie, *Cultură și cunoștință* (1922), volumul de eseuri *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937) și cartea de cugetări *Pietre pentru templul meu* (1919)²⁰.

Spre deosebire de opera poetică – după instituționalizarea comunismului - cea filozofică și publicistică a fost în prim-planul atacurilor venite din partea propagandei comuniste. Structurată în *Trilogia Cunoașterii*, *Trilogia culturii*, *Trilogia valorilor* urmând a se încheia cu *Trilogia Cosmologică*, opera filozofică a fost, nu doar greu acceptabilă generației foștilor maioreșcieni universitari clujeni, dar propunând un sistem în care „cugetarea pură comunica substanțial cu gândirea mitică”²¹ și-a atras contestarea, atât din partea teologilor care i-au reproșat ateismul gândirii cât și din partea științivilor care echivalau metafizica blagiană cu misticismul.

După 1948, politica în domeniul cultural se aliniaza la jdanovism. O întreagă perioadă antebelică de efervescență culturală este reinterpretată și vulgarizată. Pentru Lucian Blaga, sursa marginalizării și stigmatizării va fi identificată în colaborarea cu revista și cercul literar *Gândirea*, al căror întemeietor a fost, alături de Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu și Adrian Maniu, revistă și curent gândirist, de care se desparte, la un moment dat, în fața judecării diferite a fenomenului religios, în raport cu Nichifor Crainic. Nu în ultimul rând, „fascinația tiparelor originale” era în dezacord cu programul transformist și angajările metafizice ale paradigmei

a preconizatei publicări a Legii nr. 201 pentru înființarea Ministerului Propagandei, Decizia nr. 2939 din 22 martie 1945 a ministrului Propagandei a reorganizat, practic, Comisia pentru avize asupra autorizării apariției publicațiilor sau Cenzura Centrală Militară a Presei, pe lângă acest minister.

¹⁹ Maria Someșan, *op. cit.*, p. 144.

²⁰ Achim Mișu, *Maestrul și iedera*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988, p. 72 *apud* Maria Someșan, *op. cit.*, p. 147.

²¹ Aurel Sasu, *Dicționarul Biografic al Literaturii Române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, p. 169.

comuniste sau cu personalitățile invocate în construcția unei evoluții revoluționare a istoriei: „Curentul gândirist a îndeplinit cu conștiinciozitate «comanda socială» a hitleriștilor de a lucra la dezarmarea națională a poporului român în vederea transformării lui, întâi în furnizor de carne de tun, iar mai apoi într-una din națiunile sclave ale imperiului mondial visat de «supraoamenii» hitleriști.

Acelorași scopuri le-au servit și teoriile unui alt filozof burghez, la modă în anii dinaintea celui de al doilea război mondial: Lucian Blaga. În publicistica noastră s-a mai scris despre fondul real al teoriilor sale, care ascund putregaiul cosmopolit în carapacea verbitajului despre specificul național. Blaga atribuie poporului român un specific «mioritic», adică un specific al resemnării în fața dușmanului. Această teorie a contribuit și ea la pregătirea atmosferei politice și morale proprie pentru înscăunarea dictaturii fasciste, pentru transformarea României într-un satelit al Germaniei hitleriste și împingerea poporului român în dezastruosul și criminalul război antisovietic.

Teoria lui Blaga, în fond, reprezintă o calomnie cosmopolită la adresa poporului român. Eroul fatalist al «Mioriței» este proclamat de această «teorie» drept purtător al specificului național. Noi cunoaștem alți purtători ai acestui specific: pe eroii baladelor haiducești, pe Horea și Tudor Vladimirescu, pe Bălcescu, și Boliac, pe țărani de la 1907 și pe luptătorii ceferiști de la 1933, pe Ștefan Gheorghiu și Ilie Pintilie, pe eroii Doftanei și pe cei ai războiului antihitlerist. Dar cosmopolitismului îi este caracteristică ponegrirea și uitarea a tot ce este cu adevărat valoros în trecutul poporului și îndeosebi a tot ce are legătură cu lupta de eliberare a claselor oprite²².

Dramaturgia blagiană de până la cel de-al Doilea Război Mondial, *Zalmoxe* (1921), *Tulburarea Apelor* (1923), *Meșterul Manole* (1927), *Cruciada copiilor* (1930) a intrat și ea în sfera indezirabilului considerată „un pretext de teatru psihologic care se îndepărtează de semnificațiile faptelor istorice”²³. Se adaugă și suspectarea piesei *Avram Iancu* (1934) de exaltare a mitologiei legionare, pornindu-se de la unele informații, fără suport real, puse în circulație încă din perioada interbelică, potrivit cărora eroul principal care a dat numele dramei ar fi o reprezentare a figurii lui Corneliu Zelea Codreanu.

²² Leonte Răutu, *Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale* apărut în *Lupta de clasă nr. 4*, Octombrie 1949, reeditat de Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile, *Perfectul acrobat*, Leonte Răutu, *Măștile Răului*, București, Editura Humanitas, 2008, pp. 237-238.

²³ George Oprescu, Simion Alterescu, Margareta Bărbuță, Anca Costa-Foru, Olga Flegont, A.M. Pop, L. Nădejde, *Teatrul în România după 23 august 1944*, București, Editura Academiei R.P.R., 1959, p. 114 apud Cristian Vasile, *Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 230.

Reîntorcându-ne la solicitarea editurii Ervin Müller, aceasta, intervine tocmai în atmosfera tensionată a anului 1946. Conducerea editurii vineze a cerut Ministerului Educației Naționale lămuriri în privința manifestărilor politice ale poetului – mai precis – dacă Lucian Blaga nu a fost cumva colaboraționist. Potrivit istoricului Silviu B. Moldovan „solicitarea de informații a editurii a fost «deturnată» de la singurul ei adresant firesc (Ministerul Educației Naționale) către Ministerul Afacerilor Interne și transformată într-o muncă de informații”²⁴. În cadrul acesteia, Ministerul Afacerilor Interne s-a adresat la rândul său, Ministerului Informațiilor al cărui răspuns, datat 20 decembrie 1946, a echivalat practic, în opinia aceluiași istoric, cu scoaterea poetului de sub orice fel de suspiciune²⁵.

Atât documentele de arhivă cât și memoriile fiicei lui Lucian Blaga nu aduc lămuriri asupra materializării editării Antologiei de poezie de către Editura Erwin Müller, din Viena.

Cert este că volumul de poezii nu a apărut înainte de Crăciunul anului 1946 așa cum intenționa editura și este posibil ca durata lungă a verificărilor (17 octombrie 1946-19 februarie 1947) să fi determinat conducerea acesteia a abandona acest proiect.

3. Excluderea din Academia Română și desființarea catedrei de Filozofia Culturii – parte a procesului de epurare a vechilor elite culturale

În procesul de instituționalizare al comunismului, una din componentele intrării Academiei Române sub controlul partidului-stat în vara anului 1948 a constituit-o eliminarea din cadrele sale a numeroase personalități ale vieții culturale. În Decretul nr. 1454 al Prezidiului Marii Adunări Naționale din 13 august 1948 de numire a membrilor titulari activi, onorifici și membri de onoare străini²⁶ numele lui Lucian Blaga nu s-a mai regăsit, ceea ce a însemnat practic, excluderea sa din prestigioasa instituție. În cazul său eliminarea din Academia Română, nu a atras-o și pe cea din Uniunea Scriitorilor, nu atât datorită opoziției instituției cât mai ales datorită susținerii lui Mihail Sadoveanu²⁷.

Spre deosebire de Academia Română, autonomia mediului universitar a fost grav afectată încă din 14 octombrie 1944, când prin forțarea Legii nr. 386 relativă la

²⁴ Silviu B. Moldovan, *Cum puteai deveni „dușman al poporului”*. Zaharia Stancu despre Lucian Blaga (1949) în CNSAS, *Arhivele Securității nr.4*, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 730.

²⁵ *Ibidem*, p. 748.

²⁶ „Monitorul Oficial” nr. 186, 13 august 1948, pp. 6671-6675.

²⁷ Maria Someșan, *op. cit.*, p. 149.

organizarea învățământului superior din 23 mai 1942²⁸ au fost numiți rectorii și decanii de la Universități, Școli Politehnice, Academii de Înalte Studii Comerciale și Industriale²⁹, Școli superioare de specialitate³⁰. Dată fiind însă întinderea instituțională a sistemului de învățământ superior, modificarea arhitecturii acestuia va trece prin etape succesive de politizare și de epurare. Decretul nr. 175 pentru reforma învățământului din 3 august 1948³¹ și Decretul nr. 312 pentru reglementarea unor norme tranzitorii în legătură cu funcționarea instituțiilor de învățământ superior din 9 noiembrie 1948³², au stat la baza, reorganizării facultăților și catedrelor universitare dar și a numirii profesorilor pentru disciplinele prevăzute în noile planuri de învățământ. La Facultatea de Filozofie din Cluj, catedra de „Filozofia Culturii” este desființată și odată cu aceasta Lucian Blaga este înlăturat din învățământul universitar.

Dosarul de urmărire informativă nr. 3759, conține mai multe note informative, datate 7 ianuarie 1949, 13 ianuarie 1949 și 15 ianuarie 1949, referitoare la numirea lui Gheorghe Zane și Lucian Blaga ca profesori la Universitatea din București prin deciziile nr. 323 562, respectiv nr. 323 564 ale Ministerului Învățământului, ce urmau a fi publicate în Monitorul Oficial³³. Este însă puțin probabil ca în atmosfera valului de verificări și excluderi operate în cadrul învățământului universitar în toamna anului 1948, acesta să fi fost pe punctul de a fi numit ca profesor la Universitatea din București.

În cartea de memorii dedicată tatălui său, Dorli Blaga comentează într-un mod critic informațiile cuprinse în aceste note informative dar și într-o fișă biografică datată 3 februarie 1949. Mai precis menționează că: „nu se știe nimic despre această numire în învățământ, la București”³⁴. Este posibil ca cel care a pus în circulație o asemenea informație, într-un moment de valorizare a propriei personalități, să-și fi aliniat ascensiunii sociale nume sonore ale culturii: „în ziua de 2 ianuarie a. c., Victor Nicolau a avut o discuție cu un cunoscut. Acesta i-a comunicat că Gheorghe Zane, Lucian Blaga și cu el au fost numiți profesori la Universitatea din București. Nicolau își manifesta mirarea mai ales asupra numirii lui Zane. Cel cu care vorbea, i-a spus că va fi plătit «la fel ca și profesorii

²⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 118 din 23 mai 1942, pp. 4228-4256.

²⁹ Decretul nr. 1.900 din 14 octombrie 1944 privind numiri de rectori și decani în „Monitorul Oficial”, nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6651-6652.

³⁰ Decretul nr. 1.901 din 14 octombrie 1944 privind numiri de directori la Școlile Speciale în „Monitorul Oficial”, nr. 238 din 14 octombrie 1944, p. 6651-6652.

³¹ „Monitorul Oficial”, nr. 177 din 3 august 1948, pp. 6322-6324.

³² Idem, nr. 261 din 9 noiembrie 1948, p. 9014.

³³ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3759, f. 10.

³⁴ Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, București, Editura Humanitas, 2012, p. 198.

universitari». L-a rugat totodată să comunice și lui Bejan, că a fost numit în serviciu. Nicolau făcea remarcă asupra faptului că dl. Vasilichi «s-a ținut de cuvânt»³⁵.

Notele respective au declanșat însă investigații privind activitatea și opera poetului, filozofului și deopotrivă dramaturgului. Alături de un Referat asupra verificării lui Lucian Blaga în Arhivele D.S.C., S.S.I. și A.S. din 1 februarie 1949 există o notă (3 februarie 1949) în care sensul operei lui Lucian Blaga este răstălmăcit iar prin formulări generalizatoare era considerată fascistă, în consecință, numirea sa ca profesor nu era recomandabilă: „din activitatea desfășurată de Lucian Blaga se constată, că întreaga sa operă este străbătută de un profund misticism folosit în general de fascism. De asemenea a colaborat cu guvernul Goga-Cuza, fiind ministru subsecretar de stat la Ministerul de Externe și apoi ministru plenipotențiar al României la Lisabona. A fost numit la Lisabona și sub Antonescu³⁶. Din cele relatate de noi, rezultă că numirea lui Lucian Blaga, ca profesor la Universitatea din București, nu este potrivită, deoarece un om cu asemenea concepții și trecut politic, nu poate da o educație în spirit progresist, tineretului universitar³⁷. Ultimul document, legat, în opinia noastră, tot de informația conform căreia Lucian Blaga urmează să fie numit la Universitatea din București în 1949, nicidecum de solicitările din 1946 ale editurii austriece Erwin Müller îl constituie declarația lui Zaharia Stancu din 3 februarie 1949. În ceea ce privește conținutul notei³⁸, într-adevăr, este de domeniul evidenței faptul că: „neputând să acuze această operă (mult

³⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3759, f. 10.

³⁶ Lucian Blaga a fost numit ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al Regelui Carol II la Lisabona între 11 martie 1938 – 30 martie 1939. Barbu Cioculescu a consacrat în revista „Historia” mai multe articole referitoare la activitatea diplomatică desfășurată de Lucian Blaga în Portugalia: *Lucian Blaga, între catedră și diplomație*, „Historia”, An VII, nr.63, martie 2007, pp. 34-35; *Lucian Blaga, între muze și diplomație (II)*, „Historia”, An VII, nr.64, aprilie 2007, pp. 57-59; *Lucian Blaga între muze și diplomație (III)*, „Historia”, An VII, nr.65, mai 2007, pp. 68-69; *Lucian Blaga spre finele unei cariere diplomatice*, „Historia”, An VII, nr. 67, iulie 2007, pp. 62-64; *Lucian Blaga – ultimele zile în diplomație*, „Historia”, An VII, nr. 68, august 2007, pp. 36-38; *Lucian Blaga – ultimele zile în diplomație (II)*, „Historia”, An VII, nr. 69, septembrie 2007, pp. 74-76. O remarcabilă sinteză privind activitatea sa diplomatică a realizat Constantin I. Turcu, *Lucian Blaga sau fascinația diplomației*, București, Editura Enciclopedică, 1995.

³⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3759, f. 18.

³⁸ „Lucian Blaga a fost subsecretar de stat la Ministerul de Externe în timpul guvernării Goga-Cuza, după aceea ministru plenipotențiar al României la Lisabona. Nu știu ce atitudine a avut în timpul legionarilor, întrucât atunci el a locuit la Sibiu și nu l-am văzut. Ceea ce pot afirma este că literatura lui nu deservea legionarismul și presa legionară nu l-a atacat. Opera dramatică a lui Blaga n-ar putea fi reprezentată azi pe scenă din pricina misticismului de care e străbătută. Cred că nu s-ar putea tipări nici lucrările lui filosofice și, în cea mai mare parte, nici versurile pe care le-a scris și publicat” (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3759, f. 18-19).

superioară celei scrise de Stancu) de legionarism, directorul Teatrului Național echivalează menirea lucrărilor filozofice cu cea a discursurilor politice, atunci când le reproșează că «nu deserveau legionarismul», introducând, în plus, o nouă culpă ideologică, aceea de a nu fi fost atacat de presa legionară. Documentul se încheie cu formulări mult mai clare, Stancu recomandând represalii politice împotriva lui Lucian Blaga. Dacă ideea boicotării pieselor de teatru ale autorului ardelean nu pot fi scuzate dar explicate prin funcția lui Stancu de la Teatrul Național, cele privind lucrările filozofice și chiar poezia sunt cu totul de neînțeles³⁹.

Prin Decizia nr. 325564/1948 din 27 ianuarie 1949 a Ministerului Învățământului Public, comunicată în data de 2 februarie 1949, „Domnul profesor Lucian Blaga se încadra pe ziua imediat următoare publicării prezentei decizii în Monitorul Oficial, la Institutul de Istorie și Filozofie al Filialei Academiei Republicii Populare Române din Cluj cu plata salariului de la catedra pe care a deținut-o la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj⁴⁰. În cadrul acestuia Lucian Blaga a elaborat lucrările *Dezvoltarea gândirii românești în Ardeal în sec. XVI și XVII și Gândirea Românească în Transilvania în secolul al-XVIII*. Ulterior este transferat la Biblioteca Filialei Academiei R.P.R. din Cluj (1 iunie 1951) unde a lăsat fișe bibliografice referitoare la presa de limbă germană apărută în Transilvania secolului XIX.

4. Lucian Blaga – model de refuz al compromisului

În perioada în care, congenerii săi sunt decimați de măsurile sistemului totalitar sau se aliniază acestuia, Lucian Blaga se apropie de un model de supraviețuire intelectuală nealterată de vulgata ideologică a jdanovismului cultural. Ar fi totuși incorect de precizat că la nivelul anilor 1950 inițiativa sa de a realiza traduceri din literatura universală nu a întâlnit sprijinul lui Mihail Sadoveanu⁴¹.

Denaturate și distorsionate prin sistemul reducărilor și generalizării mărturiilor, pentru simplul motiv că, anchetatorul penal era cel care redacta răspunsurile, un Proces – Verbal de Interogator din 7 aprilie 1959 referitor la „activitatea dușmănoasă” desfășurată de Dinu Pillat împreună cu Ion Caraion poate fi considerat manifestul de evadare al unei generații: „împreună am elogiat scrierile lui Cioran care avea posibilitatea de a scrie ce vrea, în același timp, ponegrind de pe poziții reacționare, literatura din Republica Populară Română. Astfel am comentat dușmănos la adresa regimului democrat-popular din R.P.R., prin aceea că îngrădește

³⁹ Silviu Moldovan, *op. cit.*, pp. 731-732.

⁴⁰ Dorli Blaga, *op. cit.*, p. 37.

⁴¹ Conform I. Opreșan, *Lucian Blaga, contribuții biografice (scrisori către Mihail Sadoveanu, Mihai Beniuc etc.)* în „Revista de istorie și teorie literară”, nr. 3, 1970, p. 449.

tematica scriitorilor nedându-le posibilitatea de a scrie ce vor așa cum era în societatea burgheză. În felul acesta noi vroiam să ponegrim scriitorii care mergeau pe linia regimului din R.P.R. În schimb, noi vroiam ca scriitorii să nu meargă pe linia publicării lucrărilor originale orientate în spiritul regimului, ci să se ocupe numai cu traduceri. Ca de exemplu Dan Botta, Lucian Blaga, Adrian Maniu și alții. În felul acesta noi vroiam ca scriitorii consacrați în trecut să fie consecvenți cu ei **însuși**. Astfel, l-am sfătuit și pe Diaconescu ca el să nu-și publice lucrările originale ci să se ocupe numai cu traduceri, aceasta, pe de o parte, ca să-și poată câștiga existența, iar pe de altă parte să nu-și atragă asupra-și suspiciuni din partea regimului. Tot cu această ocazie am comentat dușmănos la adresa unor scriitori care în momentul de față cu toate că au mare talent, datorită constrângerii regimului sunt nevoiți să scrie fără convingere și că ceea ce scriu este sub nivelul lor⁴². În cazul lui Lucian Blaga, încă din 1950 acesta începuse discuțiile pentru traducerea operei *Faust* de Goethe, lăsând în final (1955), nu doar o simplă traducere, cât una înnobilită de talentul său poetic și rămasă aproape nealterată prin grija lui Mihail Sadoveanu⁴³.

Alături de aceasta sub condeiuul său mai apar și alte traduceri sau editări de antologii din poezia universală: G. E. Lessing, *Natan înțeleptul: poem dramatic în cinci acte* – București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956; *Din lirica universală* – București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957; G.E. Lessing – *Opere* – București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958. Postum au fost editate: *Din lirica engleză* – București, Editura Univers, 1970 și G.E. Leessing – *Laocoon sau despre limitele picturii și ale poeziei*, București, Editura Univers, 1971⁴⁴.

⁴² ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 336, vol.1, ff. 250-250 verso.

⁴³ Conform unei Note informative a sursei „Cimpoieșu” din 4 ianuarie 1956: „înainte de a apărea cartea, Lucian Blaga a fost chemat să facă modificările cerute de Mihai Beniuc și comisie, însă a intervenit Sadoveanu să nu se facă nici o modificare mai serioasă, să fie lăsat așa cum a tradus el (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1561, vol. 2, f. 190). Pe de altă parte, pornită la nivelul anilor 1950 ca inițiativă singulară opera *Faust* întâlnește un context mult mai favorabil în momentul editării propriu-zise, generat de începuturile timide ale problematizării rentabilizării producției literare, așa explicându-se și mărirea tirajului de la 3 000 exemplare cât prevăzuse, inițial, contractul încheiat la 12 martie 1953 cu ESPLA, la 25.000 exemplare în 1955, anul apariției.

⁴⁴ *Lucian Blaga – Memorie și cunoaștere locală*, www.Bjc.ro/wiki/index.php/Blaga_Lucian, consultat la 6 aprilie 2017.

4. Instituționalizarea represiunii împotriva fostei elite politice.

Circumstanțele interne ce caracterizează perioada imediat următoare instaurării monopolului puterii Partidului Muncitoresc Român au determinat o înăsprire a măsurilor represive împotriva foștilor demnitari, cea mai cunoscută fiind arestarea a 82 de persoane din rândul acestora pe data de 5/6 mai 1950, în baza unui ordin expediat direcțiilor regionale de către șeful Direcției I Informații Interne din D.G.S.P., colonelul Gavril Birtaş, la care s-au adăugat 13 arestări la 5 iulie 1950 și alte 5 persoane la 1 august 1950⁴⁵.

Anii '50 vor rămâne în conștiința contemporanilor drept afirmarea noului regim politic prin intensificarea reținerilor, internărilor administrative, deportărilor și fixărilor de domiciliu obligatorii. Fără îndoială, între 1947-1953, dat fiind interesul comuniștilor de a-și izola cât mai rapid adversarii politici, arestările s-au făcut pe bază de liste iar Lucian Blaga, în temeiul pasagerii funcții de subsecretar de stat la Ministerul de Externe nu avea cum să lipsească dintre foștii demnitari astfel nominalizați. Într-un moment de bilanț al instrumentării represiunii și de schimbare a accentului, pe intensificarea activităților de urmărire și supraveghere informativă, potrivit unei prime *Situații a numărului elementelor dușmănoase existent la 31 decembrie 1954 din țară*, la categoria Înalți funcționari ai guvernelor burgheze, deputați și senatori ai parlamentelor burgheze, prefecti ai județelor și primari ai orașelor erau urmărite doar 147 persoane⁴⁶, semn că, folosirea metodelor de penalizare politică directă – instrumentarea proceselor politice, rețineri în baza ordinelor M.A.I. și a Hotărârilor Consiliului de Miniștri - trimiseseră în sistemul carceral sau de excluziune socială, majoritatea persoanelor din această categorie de referință. În lipsa documentelor de arhivă privind modul în care Lucian Blaga nu a fost reținut sau penalizat politic, documente semnificative în unele cazuri inclusiv prin însemnări olografe sau corecturi și tăieturi, vom încerca să analizăm cele două variante menționate de Dorli Blaga în Memoriile sale.

Una dintre acestea invocă o îndepărtată legătură de rudenie cu Teohari Georgescu, salvatoare, însă, pentru poet: „Lia Blaga, fiica lui Lionel Blaga, unul din frații lui Lucian Blaga, s-a căsătorit încă din toamna anului 1939 cu Vasile Nicolau, conferențiar universitar la Catedra de pedagogie a Universității din București. La rândul său, Vasile Nicolau era înrudit prin tatăl său cu Teohari Georgescu și se presupune că acesta l-ar fi șters pe Lucian Blaga de pe listele cu demnitari ce urmau

⁴⁵ Claudiu Secașiu, *Noaptea demnitarilor. Contribuții privind distrugerea elitei politice românești* în *Analele Sighet nr.6 – Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului*, București, Fundația Academia Civică, 1998, p. 894-921.

⁴⁶ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 294, vol.1, f. 34.

a fi arestați, crezând că este socrul rudei sale”⁴⁷. Pentru această perioadă de referință, deciziile erau luate, totuși, de către Comitetul Central al P.M.R., dar și cu acordul lui Petru Groza, astfel încât, pare puțin probabil ca Lucian Blaga să fi existat pe o astfel de listă, înainte de anumite discuții. Cea de-a doua variantă, este mult mai plauzibilă și readuce în prim plan, opinia larg răspândită în cercurile istoricilor din Cluj, care consideră că Lucian Blaga „a fost salvat de la detenție de Constantin Daicoviciu care a negociat cu Gheorghe Gheorghiu-Dej”⁴⁸.

5. Lucian Blaga în atenția Securității 1953 - 1961

Înainte de a aborda problema supravegherii lui Lucian Blaga de către Securitate se impun câteva lămuriri. Urmărirea anumitor personalități de către serviciile de informații nu este o noutate, diferă însă obiectivele acestor servicii sau cât de precumpănitor este caracterul politic al acestora.

În preajma declanșării și în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, fostele structuri de informații, S.S.I. și Direcția Poliției de Siguranță nu au făcut decât anumite semnalări despre Lucian Blaga, legate de siguranța internă și externă a statului, uneori preluate chiar din presa vremii. Astfel, s-a înscris în zona de interes a structurilor informative fie faptul că Lucian Blaga era martor al apărării în procesul celor 10 studenți care l-au suprimat pe Stelescu, informație apărută în numărul din 16 aprilie 1937 al ziarului „Buna Vestire”, fie faptul că, împreună cu Günther Lose, consilier al Legației germane a însoțit în jurul datei de 8 septembrie 1941 ziariști germani, veniți în România⁴⁹. În orice caz pentru această perioadă nu există dosare întocmite de fostele structuri informative care să-l privească pe Lucian Blaga, cât mai ales anumite semnalări marcate de o discontinuitate cronologică evidentă.

Fostă structură informativă – Direcția Poliției de Siguranță definea persoanele urmărite în funcție de gradul de pericolozitate socială și, în anumite direcții de acțiune, în funcție de gradul de pericolozitate politică, în timp ce, activitatea informativă era organizată în temeiul unor instrucțiuni.

Cel puțin, în conformitate cu *Instrucțiunile tehnice pentru organizarea și coordonarea acțiunii informative*, elaborate în 1946 de Direcția Generală a Poliției, evidența persoanelor urmărite se realiza prin: *situația fișe* realizată în scopul evidențierii evoluției numerice a acestora pe categorii; *fișe personale* cuprinzând toate datele necesare identificării persoanelor însoțite de un rezumat al activității lor, întocmit din punctul de vedere al activității ce interesa siguranța statului și *dosare*

⁴⁷ Dorli Blaga, *op. cit.*, p. 40.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3759, f. 16.

individuale, în care se clasa fișa personală, precum și corespondența rezultată în urma verificării informative a persoanei respective⁵⁰.

Corespondența legată de *solicitarea de informații a editurii* Ervin Müller la nivelul anilor 1946-1947 va sta la baza unui dosar individual întocmit de Direcția Poliției de Siguranță, infiltrată acum de comuniști și orientată spre supravegherea persoanelor indezirabile sau nesigure pentru regimul comunist pe cale de a se instaura. Peste această corespondență se vor suprapune acele materiale de verificare a informației potrivit cărora Lucian Blaga urma să fie numit profesor la Universitatea din București, întocmite acum de Direcția Generală a Securității Poporului, ultimul document, în ordine cronologică fiind datat 3 februarie 1949. După această dată va exista un hiat temporar în privința urmăririi informative a lui Lucian Blaga și fără a se exclude una pe cealaltă, există două posibile explicații: acel caracter de nevelitar politic, manifestat acum printr-o atitudine de maximă prudență în raport cu noul regim politic dar și nivelul scăzut al activității informative, din primii ani de funcționare ai Securității, al cărui rezultat nu avea cum să fie unul mai bun în privința evidenței operative (deschiderea de dosare). În fond, deseori în cazul schimbărilor de regim acestea generează multe discontinuități, în cazul de față, atât în privința obiectivelor structurilor informative, precum și în cazul formelor și conținutului materialelor realizate de acestea. Abia la nivelul anului 1951, în încercarea de a remedia unele deficiențe din activitatea birourilor și secțiilor de evidență din cadrul Regiunilor de Securitate, a intervenit *Directiva referitoare la organizarea evidenței operative a „elementelor dușmănoase” din Republica Populară Română*, care stabilea ca forme unice de evidență în privința persoanelor sau grupurilor urmărite: dosarul de obiectiv sau problemă, dosarul de verificare, dosarul acțiunii informative (individual), dosarul acțiunii informative (grupă), dosarul de urmărire locală și dosarul de urmărire pe țară⁵¹. Aceasta din punct de vedere teoretic întrucât pregătirea precară a multora dintre cadrele Securității a lăsat, așa cum se va constata în 1 martie 1954, această directivă fără efecte consistente⁵².

⁵⁰ Direcțiunea Generală a Poliției, *Instrucțiunile tehnice pentru organizarea și coordonarea acțiunilor informative din 1 aprilie 1946*, București, Tipografia Prefecturii Poliției Capitalei, 1946, inventariat ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 499, p. 1-52.

⁵¹ Directiva referitoare la organizarea evidenței operative a „elementelor dușmănoase” din Republica Populară Română – 1951 în Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, *„Partiturile Securității” Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987)*, București, Editura Nemira, 2007, p. 236.

⁵² În motivarea Ordinului M.A.I. al R.P.R. nr. 60 din 1 martie 1954 intitulat – Despre neajunsurile în munca informativă a organelor Ministerului Afacerilor Interne - se aprecia: „Sectoriștii și mulți dintre ceilalți lucrători operativi din cadrul Direcțiilor nu sunt obișnuiți să lucreze în acțiuni informative concrete, nefiindu-le insuflată dragostea pentru acțiunile informative, care constituie latura principală a muncii organelor de Securitate. Din această

Pe de altă parte, campania antisemită inițiată de Stalin în U.R.S.S. a fost urmată atât de înlăturarea din fruntea P.M.R. a grupării Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu și inițierea unui proces de subordonare a Securității de către Partid ca efect al încercării lui Gheorghe Gheorghiu Dej de a folosi un context politic extern în favoarea sa, cât și de creșterea vigilenței aparatului de Securitate.

Proaspăt ministru de interne – 20 mai 1952 – Alexandru Drăghici emite o serie de ordine cu rol în eficientizarea activității informative. Ordinul M.A.I. nr. 1343 din 25 iunie 1952 a fost o astfel de măsură destinată în principal identificării și trecerii în evidență operativă a tuturor legionarilor care se găseau pe raza unei regiuni dar și a „legăturilor dușmănoase” a respectivilor⁵³. Pe de o parte, legăturile de prietenie pe care Lucian Blaga le-a avut cu familia preotului Florea Mureșan, fost legionar, trimis la canal, familie la care Lucian Blaga asculta postul de radio „Vocea Americii” a făcut ca el să figureze într-un dosar comun cu aceștia⁵⁴, sărac însă în informații (în principal cele trei note informative, datate 30 octombrie 1952, 27 mai 1953 și 30 octombrie 1953 repetă informația despre credința scriitorului în Venirea Americanilor).

Pe de altă parte în contextul sus-menționat intervine deschiderea unei prime acțiuni de urmărire informativă individuală asupra lui Lucian Blaga la 3 ianuarie 1953, întrucât: „înainte de 23 august 1944 a primit mai multe misiuni diplomatice [și a fost] ministru adjunct al afacerilor externe; toate lucrările pe care le-a scris reflectă disprețul față de masele largi populare zugrăvind concepții mistice și metafizice; a înființat în 1942 Cercul Literar de la Sibiu, condus apoi de studenții lui, în cadrul căruia se citea literatura sa; scrie o serie de lucrări literare pe care nu le publică; întreține legături cu unele elemente cunoscute ca elemente dușmănoase: Pamfil Gabriel, fost comandant legionar în străinătate, în prezent farmacist în Oradea, Lucian Valea, fost în conducerea P.N.Ț. pe fostul județ Cluj, în prezent redactor la ESPLA, Sbârcea Gh. care a intenționat să creeze o organizație subversivă, în prezent profesor la Timișoara, Petre Țuțea, fost legionar, București. De asemenea are legături cu Cornel Regman, fost P.N.Ț.-ist, Monica Lazăr, Eugen Tudoran și alții

cauză – de regulă – cu tot numărul însemnat de note informative, declarații ale arestaților, materiale de arhivă și altele, existente mai ales asupra membrilor fostelor partide politice, acești lucrători nu se îngrijesc să deschidă dosare de evidență operativă asupra elementelor arătate și să organizeze în continuare urmărirea lor informativă. Odată cu reorganizarea majoră a rețelei informative și implicit a activității de urmărire prin acest ordin, în funcție de existența unor materiale suficiente și verificate asupra „activității dușmănoase” a unor persoane s-au reiterat dispoziții privind deschiderea dosarelor de evidență operativă corespunzătoare, în special a celor de verificare sau individuale de acțiune informativă (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 14 851, ff.1-11).

⁵³ ACNSAS, fond M.A.I. – Direcția Juridică, dosar nr. 3611, vol. 1, ff. 215-224.

⁵⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1561, vol. 4, f. 2.

precum Mihai Iubu și Ovidiu Munteanu, legionari urmăriți pe bază de acțiune informativă de către Bir. I din Serviciul III, pentru activitate legionară”⁵⁵. În principal Reorganizarea majoră a activității informative și reevaluarea întregii rețele informative în urma emiterii Ordinului nr. 60 din 1 martie 1954 a implicat și reverificarea materialelor de arhivă, a notelor informative sau a declarațiilor arestaților astfel încât acolo unde s-a considerat că există suficiente date și informații referitoare la „activitatea dușmănoasă” a respectivelor persoane urmărite s-a dispus deschiderea dosarului de evidență corespunzător (de verificare, individul de acțiune informativă). În situațiile în care nu au existat documente substanțiale, materialele care au avut o valoare operativă au fost trecute, eventual într-un dosar de evidență pe obiectiv iar restul a fost direcționat către arhivă. Cel mai posibil, irelevanța datelor existente despre Lucian Blaga nu a condus la deschiderea vreunui dosar pe numele său în contextul sus-menționat.

În această perioadă – 18 februarie 1954 - pe baza datelor furnizate de informatori, în special de Remus Flaviu, este deschis un dosar de grup doctorului Mihai Iubu, dr. Sorin Perian, dr. Virgil Armeanu pentru activitate de ajutorare legionară (colectă de medicamente pentru deținuții din Penitenciarul Aiud) și pentru identificarea tuturor persoanelor din anturajul acestora⁵⁸. Un an mai târziu, la 2 februarie 1955, Direcția Regională M.A.I. Cluj, transforma acest dosar de grup în dosar de acțiune informativă doar asupra dr. Mihai Iubu, considerat drept unul dintre cei mai activi foști legionari. Cel puțin până la 3 ianuarie 1956 când se deschide în mod clar dosar de acțiune informativă asupra sa, Lucian Blaga apare, pasager, în legătură cu dr. Mihai Iubu⁵⁶.

La baza urmăririi sale informative au stat informațiile obținute de la informatorii „Octavian Remus” și „Cernat” care au surprins toate acele atitudini considerate a avea potențial „dușmănos” sau „contrarevoluționar” la adresa regimului: continuarea activității Cercului Literar de la Sibiu, intenția de a trimite în străinătate unele manuscrise, despre această problemă Lucian Blaga interesându-se chiar la colaboratorul Securității și nu în ultimul rând o anumită relație de discipolat literar cu mai mulți dintre studenții Universității din Cluj (nici un moment nu a consimțit la a împărtăși din poeziile sale înainte de a fi publicate) interpretată însă

⁵⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1561, vol. 1, f. 25.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 19.

⁵⁶ „În altă ordine de idei Iubu Mihai, în fiecare an își sărbătorește onomastica la 8 noiembrie (Sfinții arhangheli Mihail și Gavril) și cu această ocazie discută probleme de ordin politic legate de evenimentele interne și în special de cele internaționale. Cu această ocazie comentează evenimentele împreună cu o serie de elemente dușmănoase ca: Ovidiu Munteanu, care are deschisă acțiune informativă, Lucian Blaga, care este urmărit de Biroul 7, Gogu Simionescu, urmărit de Serviciul II, Sorin Perian și alții. Mai întreține legătura cu Radu Ștefan, urmărit de noi, și cu Dinu Bădescu, artist din București” (*Ibidem*, ff. 13-14).

drept un pericol pentru monopolul puterii comuniste. Intrarea filozofiei lui Lucian Blaga în atenția mediului universitar spaniol și menționarea acestui lucru de către Postul de radio Londra [posibil B.B.C.] nu făcea decât să atragă și mai mult atenția autorităților comuniste asupra sa.

Planul de acțiune elaborat de Regiunea Cluj a Ministerului Afacerilor Interne la 1 februarie 1956 privind activitatea contrarevoluționară desfășurată de poet și filozof își propunea atingerea următoarelor obiective: (1) „obținerea de materiale originale din lucrările sale cu un conținut dușmănos la adresa regimului, acestea fiind necesare ca probe materiale în Justiție [fie prin informatorul „Cernat”, fie prin efectuarea unei percheziții secrete]; (2) eventualele legături cu statele capitaliste; (3) stabilirea naturii relațiilor dintre acesta și cei care au făcut și fac parte din Cercul Literar de la Sibiu dar și cu legionarii Ovidiu Munteanu, Mihai Iubu și Petre Țuțea din București care aveau deschise dosare de acțiune informativă de către Biroul I, Serviciul III”⁵⁷.

În perioada imediat următoare, supravegherea sa informativă a fost mai puțin o problemă de persuasiune și asiduitate cât mai ales una de atingere a principalului obiectiv și anume intrarea în posesia lucrărilor sale „ascunse”. Au fost reelaborate, pe toată durata anului 1956, planuri de măsuri⁵⁸, și fără a mai intra în detalii, ne vom limita să menționăm că, speculându-se dorința firească a scriitorului de a-și face cunoscute ultimele creații și necesitatea de a le multiplica (dactilografia) au fost vizate pentru recrutare Monica Lazăr și Margareta Boeriu, cum altfel? decât datorită faptului că se bucurau de încrederea sa.

Măsurile nu s-au materializat, posibil, pe fondul acelei scurte perioade de recuperare controlată a unor clasici ai literaturii române drept efect al destalinizării, în urmărirea sa informativă intervenind, o sincopă de aproape un an. Schimbarea de accent avea să se producă odată cu resuscitarea pericolului reprezentat de Mișcarea Legionară când principala preocupare în cadrul acțiunii informative deschisă asupra lui Lucian Blaga devine aceea de a se identifica relațiile sale cu foști membri ai acesteia, în special cu dr. Mihai Iubu, context în care sunt reluate toate celelalte direcții de cercetare și investigare a activității sale, evident, din punctul de vedere al instituției represive.

⁵⁷ *Ibidem*, ff. 202-203.

⁵⁸ Plan de acțiune al Ministerului Afacerilor Interne, Regiunea Cluj, datat 1 februarie 1956 (*Ibidem*, ff. 201-204); Plan de măsuri pentru acțiunea informativă Lucian Blaga, bibliotecar – șef la Biblioteca Universității Cluj din 3 septembrie 1956 (*Ibidem*, ff. 194-196); Plan de acțiune privind măsurile ce urmează a fi luate în acțiunea individuală deschisă asupra numitului Lucian Blaga din Cluj al Ministerului Afacerilor Interne, Regiunea Cluj, datat 28 septembrie 1956 (*Ibidem*, ff. 197-200).

Pentru realizarea acestora, planul de măsuri datat 10 octombrie 1957 prevedea încadrarea scriitorului cu agenții „Remus Octavian” și „Bunea Ioan” pentru a furniza informații asupra relațiilor sale cu Mihai Iubu, reanchetarea lui Nicolae Balotă în legătură cu „Cercul Literar de la Sibiu” (Cornel Regman, Ioan Negoîtescu. Ion Dezideriu Sârbu, Alexandru Culcer, Eugen Tudoran, Ovidiu Munteanu), studierea în vederea recrutării a lui Gheorghe Sbârcea și Ioan Breazu, colaboratori literari ai revistei „Tribuna” din Cluj în scopul intrării în posesia lucrărilor de sertar precum și a lui Gheorghe Grigurcu și Dumitru Andrasoni în privința cunoașterii stării de spirit a mediului studențesc ce gravita în jurul lui Lucian Blaga, anchetarea lui Daniel Popescu, director al Institutului de Arte Plastice din Cluj în presupunerea faptului că Lucian Blaga ar fi scris o schiță literară al cărui personaj principal era C.Z. Codreanu⁵⁹.

Pe de altă parte, cum informatorii din problema legionară „Remus Octavian” și „Bunea Ioan” au furnizat date despre toate persoanele din sfera relațională a dr. Mihai Iubu, la 8 ianuarie 1958 intervine o Hotărâre de preschimbare a dosarelor individuale referitoare la acesta și apropiații săi Ioan Boanță, Moțu Nistor, Tarța Vasile și Lucian Blaga într-un dosar de grup⁶⁰. Respectiva Hotărâre conchidea referitor la Lucian Blaga faptul că „acțiunea informativă dusă asupra sa a stabilit că este mereu în anturajul lui Mihai Iubu și Ioan Boanță, lucrările sale sunt citite de către Mihai Iubu în cadrul întrunirilor care au loc la domiciliul său după care sunt comentate de cei prezenți, cercul de prieteni ai acestuia considerându-l un părinte spiritual”⁶¹. Urmărirea scriitorului ca parte a unui grup de foști legionari l-a așezat, evident, în cercul de măsuri întreprinse asupra acestora⁶². În ceea ce ne privește vom preciza doar că interesul pentru lucrările sale de sertar s-a menținut constant iar în fața imposibilității de a se intra în posesia acestora prin agentură s-a conturat mult mai clar recurgerea la percheziții secrete atât la biroul poetului și filozofului din incinta Bibliotecii Centrale din Cluj cât și la Zoe Daniello și familia sa, unde Lucian Blaga își citea adeseori lucrările.

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 190-193.

⁶⁰ „Întrucât Ion Boanță, Mihai Iubu și Lucian Blaga sunt în bune relații, având idei politice comune și pentru faptul că Ion Boanță, la rândul său, este în foarte bune relații cu Nistor Moțu și Vasile Tarța a căror idei coincid din multe puncte de vedere cu a sus-numitului grup precum și pentru faptul că aceste persoane se vizitează și se sprijină și fiecare având legături cu alte elemente dușmănoase, este necesară preschimbarea acțiunilor individuale” (*Ibidem*, pp. 1-5).

⁶¹ *Ibidem*, pp. 1-5.

⁶² Plan de măsuri în acțiunea informativă de grup nr. 56 privind pe Ioan Boanță, Mihai Iubu, Nistor Moțu, Vasile Tarța și Lucian Blaga din 24 martie 1958 al Direcției Regionale Cluj (*Ibidem*, ff. 163-166); Plan de muncă, lt. maj. Pușcașu Ilie pe trimestrul II din anul 1958 (7 aprilie 1958) (*Ibidem*, ff. 167-170).

La 12 iulie 1958 au fost arestați pentru activitate contrarevoluționară dr. Mihai Iubu, Ioan Boanță, Nistor Moțu și Tarța Vasile, nu însă și Lucian Blaga, cel mai posibil, întrucât obiectivul regimului rămânea în continuare recuperarea și determinarea sa de a scrie pentru acesta.

Certă rămâne continuarea supravegherii scriitorului de către Securitate, intensificată în urma unei confidențe către agentul „Ștefan Dragomirescu” despre cele peste 15 volume în manuscris, „lucruri care nu pot vedea deocamdată lumina tiparului”⁶³, confidență făcută cu prilejul unei vizite la București întreprinsă pentru a se interesa îndeaproape de situația poetului Vasile Voiculescu, arestat în procesul „Rugului Aprins”.

Complexul Plan de măsuri privind acțiunea dusă asupra lui Lucian Blaga din 20 ianuarie 1959 al Direcției Regionale Cluj, privit în evoluția cronologică a măsurilor Securității, dincolo de multitudinea prevederilor sale, ne dezvăluie o semnificativă perspectivă.

Informații privind manuscritele lui Lucian Blaga și, despre faptul că le ținea ascunse la 4-5 persoane din Cluj existau încă din 18 aprilie 1956 în urma încadrării fiicei poetului cu informatori, cel mai abil dovedindu-se a fi agentul „Cimpoieșu”. Totuși Securitatea se menținuse în expectativă. În contextul primei destalinizări inițiată de Nichita Hrușciiov odată cu Congresul al-XX-lea al PCUS, mai importantă pentru regim fusese încercarea de recuperare a unui autor cu impact în rândul tinerei generații decât penalizarea sa politică. În toamna anului 1956, potrivit aceluiași mărturisiri pe care Lucian Blaga le face agentului „Ștefan Dragomirescu” o întreagă delegație de partid care se deplasase la Cluj (Miron Constantinescu, Constanța Crăciun, Ianoș Fazekas și Ion Țugui) „îi ceruse să facă o declarație publică de adeziune la regim pentru ca în schimb să fie făcut membru al Academiei”, numai că, fără a fi un gest protestatar, poziția sa se dovedește a rămâne fidelă frontierelor etice pe care și le impusese după instaurarea comunismului: „le-am explicat că trecutul meu și literatura mea nu-mi permit o asemenea manifestare, eu neputând să reneg o activitate de o viață întreagă”⁶⁴.

Situația avea să se schimbe radical pe fondul refluxului ideologic ce a urmat destalinizării. Preocupările majore în privința lui Lucian Blaga, așa cum sunt ele prevăzute în Planul de măsuri din 20 ianuarie 1959 aveau drept scop următoarele: „1. Pentru a determina caracterul activității numitului Lucian Blaga este necesar să se continue a se stabili legăturile cele mai importante pe care le are acesta, precum și caracterul, metodele și mijloacele folosite de Lucian Blaga pentru a-și exercita influența în cadrul relațiilor lui; 2. Interceptarea eventualelor mijloace și forme de

⁶³ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 1561, vol. 1, ff. 250-252.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 70.

legătură dintre Blaga și elementele – trădători de patrie, ce se află în țările capitaliste – în scopul stabilirii caracterului relațiilor cu aceștia. 3. Documentarea caracterului activității desfășurată de Lucian Blaga; 4. Cunoașterea întregii creații a lui Lucian Blaga, și în special cea din ultimul timp; 5. *Determinarea de a scrie pentru regim sau compromiterea lui Lucian Blaga, pentru a slăbi influența pe care o exercită asupra unor cercuri intelectuale*⁶⁵.

Relevantă însă pentru dezlănțuirea noii campanii represive cu rol preventiv în contextul bine cunoscut generat de retragerea trupelor sovietice rămâne ampla desfășurare a măsurilor și mijloacelor de supraveghere informativă pentru atingerea obiectivelor sus-menționate: folosirea în continuare a agenților Direcției Regionale M.A.I. Cluj, „Andrei Ioan”, „Marian”, „Oprea Vasile și ai Direcției a-III-a a M.A.I., mai ales pentru situațiile în care poetul se deplasa la București, „Ștefan Dragomirescu”, „Dragomir” și „Șerban”; încadrarea cu agenți a tuturor cunoșcărilor și apropiaților poetului - Zoe Daniello, David Prodan, Alexandru Husar, Vichi Medianu, Tudor Vianu, Aurel Rău, Dumitru Isac, Florea Rariște, Ioan Negoșescu, Liviu Rusu, D.D. Roșca, Monica Lazăr, Pavel Belu, și Anatol Bakonski; studierea posibilităților de infiltrare pe lângă Lucian Blaga și a altor agenți ai Direcției a-III-a precum „David”, „Anton”, „Cercel” și alții și nu în ultimul rând acoperirea cu agentură a acelor locuri publice frecventate de Lucian Blaga⁶⁶.

Alături de încercuirea cu agentură, o altă practică a Securității, prezentă în epocă, a fost recurgerea la anchetarea și reanchetarea unor persoane reținute sau deja condamnate pentru lărgirea sferei activităților „contrarevoluționare” ale celui urmărit în eventualitatea constituirii din mărturii a principalelor elemente ale unui caz justițiabil⁶⁷. Alte sarcini importante stabilite în scopul descoperirii lucrărilor lui Lucian Blaga au vizat instalarea mijloacelor T.O. și efectuarea de percheziții secrete atât la domiciliul poetului cât și la biroul acestuia de la Bibliotecă, a mijloacelor XX la domiciliu, supravegherea corespondenței și nu în ultimul rând dispunerea de

⁶⁵ *Ibidem*, f. 235.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 237.

⁶⁷ În Planul de măsuri privind acțiunea dusă asupra lui Lucian Blaga din 20 ianuarie 1959, la capitolul *Anchete și audieri* se cerea - „În vederea stabilirii și documentării activității trecute și prezente a lui Lucian Blaga, vor fi anchetați următorii: 1. Mihai Iubu, Ioan Boanță, Sorin Perian, Vasile Tarța, Nistor Moțu, Grigore Popa, arestați pentru activitate contrarevoluționară ce se găsesc în anchetă la Direcția Regională M.A.I. Cluj; 2. Ion Dezideriu Sârbu, Ioan Deneș, Nicolae Balotă și Vasile Voiculescu, care au fost arestați de organele M.A.I. București; În același scop vor fi audiate următoarele persoane: 1. Vlad Spoilă, 2. Aurel Rău, redactor șef adjunct la revista „Steaua”. Ambii cunosc multe aspecte din activitatea lui Lucian Blaga și în special cea desfășurată în spirit negativ pe plan scriitoricesc în ultimul timp. 3. Surclășiu Lucian, dirijor la Opera din Cluj; 4. Vor fi audiate o serie de elemente deținute în Penitenciarul Aiud ca: Nichifor Crainic, Petru Țuțea și Nistor Chioreanu” (*Ibidem*, f. 238).

percheziții la Vichy Medianu, Zoe Daniello și Emilia Vertlen despre care se cunoștea că dețin unele dintre lucrările sale în manuscris.

Toate aceste măsuri nu au dat rezultatele așteptate. Deja cu ocazia unei percheziții secrete efectuată la biroul lui Lucian Blaga de la Biblioteca Academiei - Filiala din Cluj, nu se identificaseră foarte multe manuscrise (câteva poezii și piesa de teatru „Anton Pan”) iar un număr oarecare de poezii aparțineau unor discipoli ai poetului, în orice caz, toate erau lipsite de un caracter dușmănos. În cazul percheziției de la Vichy Medianu a fost găsit doar un caiet cu aproximativ 20 poezii caracterizate a avea „un caracter idealist metafizic scrise cu o alegorie poetică fină și cu o semnificație extrem de voalată și subtilă”⁶⁸.

Pe de altă parte, documentele întocmite de fosta Securitate nu sunt suficiente pentru elucidarea modului de funcționare concentric al tuturor mecanismelor de intimidare a poetului, filozofului și dramaturgului puse în mișcare de așteptările unei puteri comuniste aflată în plină perioadă de resuscitare a dogmatismului ideologic. Dacă în cazul presiunilor exercitate asupra sa, prin redacția revistei „Tribuna”, care-și crease în timp o punte afectivă cu Lucian Blaga pot fi extrapolate informațiile provenite de la agentul „Șerban Dragomirescu”, pentru a alcătui o amplă imagine a perioadei⁶⁹, în privința acelei serii de măsuri, efect al refuzului înregistrării sale,

⁶⁸ *Ibidem*, ff. 70-71.

⁶⁹ O imagine a acestui aspect poate fi alcătuită din extrapolarea informațiilor provenite de la agentul „Șerban Dragomirescu”: „în timpul convorbirii lor, sursa i-a spus părerea prietenilor săi de la „Tribuna” și i-a transmis mesajul lui Aurel Rău, în felul următor: «Ei cred că situația ta de azi nu mai poate continua. Te-ai creat o atmosferă nenorocită. Ai refuzat să te încadrezi într-o activitate literară axată pe marile prefaceri care au loc în momentul istoric pe care îl trăim. Prietenii de la „TRIBUNA” și Aurel Rău se arată foarte îngrijorați de această situație și m-au însărcinat să-ți spun că ar trebui să rupi cu trecutul și să începi a colabora cu dânsii. Beniuc le-a spus hotărât că statul acesta ți-a arătat toată bunăvoința, acordându-ți pensie de stat și slujba de la Bibliotecă, dar că n-ai răspuns cu nimic la această bunăvoință. Ei vor fi siliți să te atace. Aurel Rău mi-a spus că li s-a cerut să clarifice poziția revistei față de cazul BLAGA. Ei socotesc că trebuie să faci ceva pentru a evita o întorsătură mult mai supărătoare. Aurel Rău mi-a spus că nimeni nu așteaptă de la tine vreo manifestare zgomotoasă, dar ai putea să începi măcar cu un articol în care să saluți nava cosmică sovietică. Busecan, care era de față, mi-a spus textual: «Până și președintele Statelor Unite a elogiat victoria științei sovietice, numai Blaga e mai ...catolic decât Eisenhower!». Părerea mea este că băieții aceștia își vor binele. Ei se jenează să-ți spună toate astea de-a dreptul, de aceea m-au însărcinat pe mine ca vechi prieten, să ți le spun. Blaga a tăcut, arătându-se zdruncinat. Apoi a întrebat «De ce nu-mi publică poeziile?» Sursa a răspuns: «Rău mi-a spus că le cunoaște și că sunt cu totul desprinse de realitățile timpului nostru». «Voi sta de vorbă cu dânsii, a declarat Blaga vădit preocupat și îngrijorat». Rău mi-a spus [agentului] că le-ai promis de sute de ori că vei veni pe la dânsii și n-ai venit. Nici la ședințele secției clujene a Uniunii Scriitorilor nu participi. «Alea sunt ședințe cu caracter politic» a replicat Blaga, la care n-am ce căuta. Sursa s-a despărțit de el, urmând să-l viziteze a doua zi” (Idem, vol.2, ff. 118-119).

nu putem decât să le consemnăm ca atare. În jurul datei de 10 februarie 1959, Lucian Blaga era deja scos din funcția de director al Bibliotecii Academiei – Filiala Cluj, era eliminat din Uniunea Scriitorilor iar un contract aflat în derulare cu Editura de Stat pentru Literatură și Artă pentru publicarea monografiei „Biserici de lemn din Ardeal” era anulat. Îi rămânea doar o jumătate de normă la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei R.P.R. – Filiala Cluj la care va renunța în scurt timp, pentru a se dedica doar scrisului.

Urmează o perioadă de izolare a cărei dimensiune se dezvăluie în detalii dureroase. Era teribil speriat de arestările în rândul prietenilor săi din Cluj, de reținerile lui Constantin Noica și Vasile Voiculescu sau, și mai relevant, de marginalizarea lui Zaharia Stancu⁷⁰ la care se adăuga sumbra perspectivă de a-și pierde pensia de merit primită de la Uniunea Scriitorilor.

„Asasinatul moral” – așa cum l-a denumit însuși Lucian Blaga - avea să fie executat de Mihai Beniuc, mai întâi în paginile revistei „Gazeta Literară” din 16 iulie 1959, unde scriitorul este atacat direct și nevoalat în articolul „Marele Anonim” apoi prin includerea acestuia în romanul care se dorea autobiografic „Pe muchie de cuțit”.

În termeni paradoxali, atacurile lui Mihai Beniuc apar ca ultimă consecință a închișiției ideologice mai ales din perspectiva neașteptatei colaborări a poetului cu redacția revistei „Tribuna” începută anterior acestora, în timp ce, poeziile sale erau departe de a revendica vreo rezistență „subversivă”. Într-o notă a Securității din 23 aprilie 1959 furnizată de agentul „Pop Costin” apar informații revelatoare din acest punct de vedere: „În ziua de 18 aprilie 1959 la orele 12 am fost căutat la redacția revistei „Tribuna” de Lucian Blaga care mi-a adus articolul promis. În articolul său, Lucian Blaga, scrie despre pace, despre necesitatea acesteia pentru creație – legând, în ultimele rânduri această problemă de aniversarea a 10 ani de la înființarea Consiliului Mondial al Comitetului de luptă pentru pace. Cred că în articolul amintit, Lucian Blaga a luat o poziție destul de concludentă în această problemă și discutându-se cu el și mai decis, poetul ar putea să apară în presa noastră arătând o accentuată schimbare în atitudinea lui. În discuția pe care am avut-o, și-a exprimat

⁷⁰ Într-o notă furnizată de agentul „Dragomir” sunt inserate câteva astfel de informații: „Blaga l-a rugat pe sursă să-i povestească ce știe despre cazul lui Zaharia Stancu. Sursa i-a relatat sumar ceea ce a auzit și el (că Zaharia Stancu a fost aspru criticat pe considerentul că, publicând vreme îndelungată în „Gazeta Literară” pe două pagini fragmente din romanul „Rădăcinile sunt amare” nu a dat posibilitatea să se publice lucrările tinerilor poeți și scriitori). După ce sursa a terminat de relatat, Blaga a tăcut circa 3 minute. Fiindcă tăcerea era totuși apăsătoare, sursa l-a întrebat de ce tace, la care acesta a răspuns: «dacă este adevărat că Zaharia Stancu e pe cale să fie mazilit, asta îmi strică toate socotelile. Nu înțeleg, Zaharia Stancu e un om care i-a servit pe comuniști și încă cu zel. Dacă lui i se întâmplă acest lucru, ce mi se poate întâmpla mie?»” (*Ibidem*, f. 138).

dorința de a comunica celor în drept că dorește să publice fapt pentru care a scris articolul pe care mi l-a dat și a predat revistei «Steaua», șase poezii pe care el le crede publicabile”⁷¹.

Considerându-și amenințată însăși condiția umană (se temea că-și va pierde inclusiv pensia de la Uniunea Scriitorilor⁷²) și vizibil afectat de injustiția lipsei unei relatări autentice a evenimentelor, Lucian Blaga a trimis la C.C. al P.M.R. un lung memoriu în legătură cu afirmațiile lui Mihai Beniuc și, la scurt timp a fost primit de Athanase Joja. Sub raportul decelării anumitor contradicții, într-adevăr documentele întocmite de fosta Securitate oferă un neașteptat sprijin. După momentul întâlnirii cu Athanase Joja conștiința poetului trece printr-un vizibil proces de acomodare a continuității pozițiilor afirmate în privința lipsei de valoare a poeziilor realist socialiste cu încercarea de a valoriza în articolele cerute de revista „Tribuna” anumite evenimente ale perioadei. Un document edificator, deși sursă indirectă, în privința raportării la literatură de pe poziții neangajate dar dintr-o situație de adâncă resemnare, este o notă informativă despre rezultatele întrevederii cu Athanase Joja:

„Nu i se cere să scrie lucruri în care nu crede; Nu i se cere să-și renege opera vieții;

Are posibilitatea să scrie și să publice articole în care subliniază acele părți din realizările pe tărâm cultural ale regimului, cu care e de acord, și i se vor publica – deocamdată în reviste, acele poezii pe care exigența critică a regimului le acceptă.

Problema unui volum rămâne încă în discuție”⁷³.

Înainte de toate, tributar acestei conjuncturi, nici într-un caz oportunismului, fără a implica ideologia în complexul său literar scrie câteva articole, să le numim de actualitate, cel mai apreciat de autoritățile politice fiind „O certitudine” referitor la Directivele celui de-al III-lea Congres P.M.R., publicat de George Ivașcu în „Contemporanul” și reluat de „Scânteia”.

Inițial, sub titulatura de „De la credință la teze” articolul fusese respins de redacția ziarului „Tribuna”, în fapt de Comitetul Regional de Partid Cluj, mai

⁷¹ *Ibidem*, p. 334.

⁷² Revederea cu sursa „Bologa Vasile” care „pe vremuri a scris mai multe articole despre opera poetică și filozofică a lui Lucian Blaga” în jurul datei de 15 octombrie 1960 îi prilejuește scriitorului rememorarea, transpusă într-o notă informativă, a mai multor momente de cumpănă. În cazul atacului venit din partea lui Mihai Beniuc, sursa relevă că: „El a continuat să trăiască – după spusele lui – retras ca și înainte. La un moment dat a fost scos din funcțiile pe care le deținea la Filiala din Cluj a Academiei, rămânând doar cu pensia de merit. Dar după atacul incalificabil al lui Beniuc, dezlănțuit în romanul „Pe muchie de cuțit” era primejduită iarăși pensia, singura lui bază materială. Atunci s-a hotărât să intervină el. A cerut să poată discuta cu reprezentanții autorizați ai Comitetului Central. Sursa crede că acest demers s-a făcut prin ginerele său, prof. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei R.P.R., vechi ilegalist” (*Ibidem*, f. 20).

⁷³ *Ibidem*, f. 22.

degrabă dintr-o vigilență sporită, decât așa cum s-a motivat din considerentul că partea a-II-a tratează probleme străine în raport cu proaspătul eveniment politic.

În ceea ce privește opera literară însă, este cunoscut că după instituționalizarea comunismului s-a aplecat îndeosebi asupra traducerilor din literatura universală. Mult timp, Lucian Blaga așteptase „o destindere” pentru a putea publica din manuscrisele sale⁷⁴. Trecerea ireparabilă a timpului⁷⁵ și exigențele unei perioade antiliterare îl constrâng la mici stratageme (alături de traduceri și unele poezii pe care redacțiile „Stelei” și „Tribunei” nu le puteau respinge a încercat să strecoare și pe acelea considerate de regim „idealiste”) periclitare oricum de fundamentele ideologice neschimbate. Ceea ce dicționarele literare consemnează cumva neutru despre revenirea în viața literară cu puțin înainte de moarte a fost în fapt o luptă inegală și pe alocuri compromițătoare într-un cenușiu orizont cultural. Mai mult decât un *liberalism controlat* care-și face un loc timid începând cu anii '60, cât mai ales îmbolnăvirea și trecerea în neființă a poetului, filozofului și dramaturgului vor conduce la editarea și reeditarea operei sale.

Cu puțin înainte de iremediabilul sfârșit, într-o notă a Securității sunt inserate la final propunerile agentului Securității – provenit cel mai posibil din lumea literară, privind eforturile pe care, de această dată instanțele ideologice comuniste trebuiau să le întreprindă, nu doar pentru recuperarea marelui poet, cât ceva mai mult, pentru recunoașterea operei sale poetice, cea filozofică nu intra în discuție, cât timp mai era încă în viață, din rațiuni care țineau de diminuarea propagandei occidentale, în cazul de față a postului de radio „Europa Liberă”, care exemplifica prin Lucian Blaga, rezistența intelectualității românești față de regimul democrat popular și de descurajare a urmării modelului său de nealinieră literară comandamentelor ideologice. Propunerile agentului vizau în principal: „publicarea a

⁷⁴ Relevantă, din acest punct de vedere, este nota informativă din 19 ianuarie 1959 a agentului „Ștefan Dragomirescu” – „Lucian Blaga a repetat afirmația sa anterioară că așteaptă «o destindere» ca să poată publica din volumele inedite pe care le are. Sursa i-a spus că nu crede posibilă publicarea unor asemenea lucrări lipsite de orice contingență cu actualitatea, și atunci Blaga a replicat: «Ceea ce nu e posibil azi, poate să devină posibil mâine»” (*Ibidem*, f. 141).

⁷⁵ Probabil, rezultat al unei permanente reflecții din perioada de maximă presiune și constrângere pentru încorporarea sa în peisajul publicistic literar, lectura documentelor întocmite de fosta Securitate reflectă o astfel de evidentă mutație în privința plasării sale în raport cu realul epocii în care trăia: „Acum însă, el Blaga, ar vrea să știe cum sunt privite aceste articole de către prietenii ai lui, care nu sunt comuniști. Sursa i-a spus că la Timișoara în general articolele sale au fost apreciate și că prietenii săi de altădată s-ar bucura să-i vadă apărând și poezii, ba chiar volume. Poezii au început să apară, a răspuns Blaga, volum însă nu. Dorește însă și el să-i apară volume, deoarece timpul trece, el îmbătrânește, și azi, mâine va fi uitat. Or convingerea lui este că regimul va dura încă mulți ani, probabil peste limita vieții sale” (*Ibidem*, f. 23).

zece-douăsprezece lieduri sau versuri de dragoste la care poetul ținea mult în revista „Steaua” apoi în «Contemporanul»; o temperare a malițiozităților lui Tudor Arghezi și Mihai Beniuc, chiar și în viața de culise a literaturii; editarea de urgență a unui volum de versuri, mai ales în cazul în care exista material predat și nu în ultimul rând o solicitare maximală și anume retragerea lui Mihai Beniuc din colegiul redacțional al revistei «Steaua», în locul acestuia urmând a fi numit Lucian Blaga, cu prilejul împlinirii de către Revista «Steaua» odată cu nr. 12/1960, a XI ani și 130 numere de existență⁷⁹.

Dintre toate acestea, certă rămâne aprobarea volumului de poezii la care Lucian Blaga ținuse atât de mult și ale cărui șpalturi le-a văzut pe patul de spital. A murit înainte de tipărirea acestuia la 6 mai 1961.

Postum, așa cum precizează istoricul literar Alex Ștefănescu, prin eforturile fiicei sale, ciclurile de poezii: *Vârsta de fier. 1940-1944*, *Corăbii cu cenușă*, *Cântecul focului și Ce aude unicornul*, cărora li s-a alăturat parte dintr-un viitor ciclu, intitulat de aceasta *Mirabila Sămânță* și o *Addenda* cuprinzând, poezii neincluse în ciclurile sus-menționate dar și poeme rămase neterminate au fost publicate ca al-II-lea volum al ediției de Opere (București, Editura Minerva, 1974)⁸⁰. În același efort recuperator s-a înscris și reprezentarea piesei *Anton Pann* la Teatrul de Stat din Timișoara în 1964 sau publicarea volumelor sale de memorii, *Hronicul și cântecul vârstelor*, prima dată în 1965, prefațat și îngrijit de Gheorghe Ivașcu, la Editura Tineretului, în timp ce *Luntrea lui Caron* (prima ediție 1990, ediția a-II-a, 1998, ediția a-III-a, 2006), cunoaște de abia cu ediția a-II-a, versiunea sa inițială, necenzurată.

⁷⁹ *Ibidem*, pp. 207-208.

⁸⁰ Alex Ștefănescu, *Istoria Literaturii Române Contemporane 1941-2000*, București, Editura Mașina de scris, 2005, p. 83.